

УДК 37.046.16+81'42

ТЕКСТОВА КАТЕГОРІЯ ЗВ'ЯЗНОСТІ У КОМУНІКАТИВНОМУ АСПЕКТІ

Тетяна Єщенко

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

катедра українознавства

бул. Шимзерів, буд. 3а, 79010, Львів, Україна

тел.: 032 278 64 46

ел. пошта: kaf_ukrlang@meduniv.lviv.ua

https://orcid.org/0000-0002-3624-5072

У статті проаналізовано текст як комунікативну одиницю художньої комунікації. Подано різновиди текстової категорії «зв'язність» й обґрунтовано розуміння цієї інваріантної ознаки тексту у єдності формального і семантичного аспектів, здійснити опис референційної, реляційної, топікальної, смислової (образної, конотативної, асоціативної, логічної), структурно-композиційної, стилістичної, прагматичної зв'язності художнього тексту й підпорядкуванні її комунікативній меті. Наукова новизна статті полягає у тому, що вперше у лінгвістиці текстова категорія зв'язності подана у комунікативному аспекті. Використано методи дослідження: контекстуально-інтерпретаційний (для обґрунтування статусу тексту, реконструкції авторського (комунікативного) задуму, мотивів, мети, загального змісту, спрямованості тексту на адресата тощо), композиційного (для з'ясування динамічного розгортання тексту), прагматичного (для ідентифікування засобів реалізації комунікативної взаємодії між адресантом та адресатом, вивчення проблеми комунікативного моделювання тексту, його прагматичної природи й основної функції – посередника між автором і читачем, виявлення прагматичних характеристик інтенцій та стратегій тексту), семіотичного (для витлумачення тексту як знака). Текстова категорія зв'язності є інваріантною ознакою словесних цілих, експлікованою на комунікативному, прагматичному, референційному рівнях. Стратегічне комунікативне завдання описуваної категорії – перетворення задуму адресанта в художній текст як одиницю обміну інформацією.

Ключові слова: художній текст, комунікативність, категорії тексту, надкатегорії тексту, підкатегорії тексту, зв'язність, лінгвістика тексту.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2023.17.3933>

Постановка проблеми. Відомо, що текст репрезентує собою єдине смислове, *комунікативне ціле*, у якому існує зв'язок мовних одиниць різних рівнів із екстралінгвальними чинниками, передусім – *змістовно-логічними* (тема, предмет мовлення) і *концептуально-комунікативними* (задум автора, основна думка, ідея художнього твору, адресність, жанрово-стилістична й ситуативна співвіднесеність мовлення тощо), причому, *зв'язності як* одному з важливих шаблів текстотворення належить виняткова роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Текстова категорія зв'язності в різний час була предметом наукової дискусії і зберігала за собою статус пріоритетної категорії. Це засвідчують праці В. Андрущенко, Ф. Бацевича, М. Вейзе, О. Гайдукова, Т. ван Дейка і В. Кінча, Т. Єщенко, І. Кочаң, О. Кравець, Л. Кротенка, С. Лазаренко, Т. Маслової, В. Рекало, Ю. Сорокіна, О. Станіслава, Л. Тараненко. Спостережено нерізномірність, навіть полярність, поглядів у концептуальному осмисленні досліджуваного явища. Зв'язність кваліфікують як «лексичну солідарність» (Е. Коєсеріу), «ізотопію» (А. Греймас), «займенниковий анафоричний зв'язок», «когезію» (М. Холлідей, В. Дресслер, Р. Богранд), «змістову зв'язність», або «когерентність» (Р. Богранд), «рекурентність» (В. Скалічка), «зовнішню злитість» (В. Кожевнікова), «інтегративність» (І. Гальперін), «повторюваність» (Н. Зарубина) тощо. Нині фахів-

ці з теорії тексту ретельно студіюють актуальне членування тексту як семантико-синтаксичний засіб забезпечення його зв'язності (Г. Козловська, Л. Кротенко, В. Рекало), стилістичні та прагматичні аспекти реалізації текстової категорії зв'язності (І. Арнольд, І. Курьянова), структуру та композицію тексту як необхідні умови цілісності (М. Войчук, Н. Влох, О. Кравець, С. Рибачок, D. Schiffrin), забезпечення зв'язності тексту смисловими та формальними чинниками (В. Котович, С. Лазаренко, О. Островська, А. Попеску), асоціативну співвіднесеність частин тексту як глибинну форму (Т. Єщенко, Н. Кондратенко, В. Котович, Л. Тараненко). Мовознавці виокремлюють різні типологічні характеристики внутрішньотекстових зв'язків: експліцитні / імпліцитні (підгрунття – ступінь словесної вираженості в тексті); лексичні / граматичні (підгрунття – мовні способи репрезентації зв'язності); паралельні / повторювальні (підгрунття – характер співвіднесеності фраз у контексті) тощо. На рівні семантики існування внутрішньотекстових зв'язків, на нашу думку, зумовлене концептуальністю тексту та його співвіднесеністю з певним фрагментом дійсності. На рівні граматики тексту вони детерміновані закономірностями граматичного узгодження і граматичної залежності, що мотивоване законами мовної синтагматики. На *прагматичному* рівні ці зв'язки пов'язані з особливостями індивідуально-авторського стилю [6 : 205].

Дослідницькі зацікавлення текстовою зв'язністю концептуально згрупувалися довкола когезії (формальна зв'язність) (С. Лазаренко, В. Рекало та ін.) й когерентності (семантична зв'язність) (Т. Єщенко, Е. Ризель, D. Schiffrin та ін.). Вигідно вирізняється в дефініційному полі визначення категорії зв'язності, яке запропонувала В. Андрущенко: інваріантна ознака тексту, ієрархічно пріоритетна категорія, характеристики якої співвідносяться з такими рівнями словесного цілого, як «когезія» [(формальний рівень), «когерентність» (семантичний рівень), «континуум» і «членованість» (комунікативний рівень), «цілісність» (парадигматичний рівень)] [1 : 7]. До основних параметрів зв'язності зараховують а) місце розташування текстових компонентів, що вступають у взаємозв'язки (контактна й дистантна), б) особливості розвитку тематичної лінії (безперервна та перервана), в) спосіб вербалізації (експліцитна й імпліцитна), г) напрям розгортання простору й часу (ретроспективна, перспективна, проспективна), ґ) комунікативна перспектива (лінійна, паралельна, радіальна, колова), д) спосіб зв'язку (граматичний, семантичний, ономаціологічний, змістовий, асоціативний, логічний, образний, конотативний, структурний, референційний, топікальний, прагматичний, глобальний) [9 : 5]. У лінгвістичній теорії тексту існує понад 100 різновидів зв'язності. Ця кількість зумовлена принципами та критеріями, які лягли в основу класифікації її (за структурою, спрямованістю, глибиною, представленістю тощо).

Мета статті – описати підкатегорію зв'язності текстової категорії діалогічності у комунікативному аспекті; обґрунтувати необхідність розуміння зв'язності водночас із семантичної (когерентність) і структурної (когезія) позицій.

Виклад основного матеріалу. Погляд на категорію зв'язності з часом змінювався, еволюціонував від дефініційної засади «спосіб поєднання мовних складників» до дефініційної засади «комунікативність» (Т. Єщенко, Ф. Бацевич, О. Кравець). У зв'язку з цим, зауважує Л. Кротенко, усталилося дві лінгвістичні версії щодо аналізованого поняття:

1) на основі самого поняття «*зв'язність*» – усі речення словесного ціло-

го повинні бути взаємопов'язаними між собою в усталеному порядку (N. Asher, A. Lascarides); 2) на основі *доцільності* (E. Jasinskaja) – **вимогою до словесного** цілого є доцільність і реалізація ним *комунікативного завдання* відповідно до ситуації спілкування (Л. Валєсва, E. Jasinskaja) [8 : 1]. Переконливою є думка О. Кравець, яка слушно зауважує, що нині в поняття категорії зв'язності починають вкладати дещо більше, ніж суто мовні елементи (повтори, синоніми, тематичні групи лексики, числівники, займенники, сполучники тощо). Зв'язність трактують як складну категорію, урахувуючи особистість автора-адресанта (не лише як творця тексту з наміром донести певну інформацію) та читача-адресата (не лише як реципієнта повідомлення). Увага акцентується на їхніх культурних властивостях та фонових знаннях, якими послуговується автор, коли продукує текст, та читач, коли сприймає його [7 : 143]. Художній текст постає як комунікативна одиниця, що, по-перше, певним чином структурована й жорстко регламентована канонами та правилами, по-друге, має естетичне, інформаційне, когнітивне, психологічне навантаження в комунікативному процесі й об'єктивує певний фрагмент знань. Мета комунікативного акту полягає в тому, щоб передати художньо-мисленнєвий зміст, який відповідає намірові адресанта та його прагматичній меті. Інтераційний зв'язок адресанта й адресата, їхня мовленнєва співтворчість, людиноцентрична матриця вможливають подальший вибір у функційному вимірі тієї чи тієї одиниці певного рівня заради перлокутивного ефекту та реалізації стратегій і тактик художньої комунікації. Така закономірність продиктована тим, що один і той самий зміст може виражатися різними текстами.

Термін «зв'язність» у пропонуваному дослідженні розглянуто із семантичної (когерентність) і структурної (когезія) позицій. Цей дослідницький ракурс засвідчує нерозривну єдність функційного призначення і комунікативної доцільності зв'язності. Текст містить ієрархію комунікативних програм і є підпорядкованим меті діяльності, яка його охоплює. Отже, зв'язність детермінована типом художнього тексту, його комунікативними рисами, особливостями добору текстотвірних одиниць, поєднанням і використанням мовних структур. Смісл художнього тексту – не сума мовних одиниць, а їхня конфігурація. Таке розуміння стратегії зв'язності зумовлене комунікативним, когнітивним, категоріально-текстовим механізмами формування словесного цілого. Вони забезпечують комплекс засобів актуалізації потенціалу зв'язності лінгвальної одиниці в різножанрових художніх текстах з метою реалізації певної прагматичної мети, того або того комунікативного завдання. Стратегічний механізм зв'язності не-віддільний від організації комунікації в семантичній, синтактичній та прагматичній площинах. Про зв'язність художнього тексту неможливо вести мову без урахування адресанта (автора) й адресата (читача) та їхніх культурних, соціальних, професійних, гендерних ознак. Це і технічний процес зв'язку (частіше опосередкований через текст, але може бути і безпосереднім, наживо), і процес установалення просторово-часових зв'язків, і процес понятійно-образного, естетичного (символічно-знакового) спілкування за допомогою художніх образів тощо. Варто по-особливному вирізнити той аспект, що, по-перше, саме комуніканти формують антропоорієнтовану систему мовних засобів реалізації категорії зв'язності художнього тексту, по-друге, найважливішою є саме зв'язність між комунікантами, унаслідок інтерактивної дії яких виникають як похідні всі інші релятивні зв'язки на різних мовних рівнях. Від довільного відрізка мовленнєвого ланцюга

текст відрізняє внутрішня єдність, зумовлена єдиною комунікативною метою. Комунікативна сутність тексту – зв'язок з адресантом і скерованість на адресата. Перцептивні потенції варто розглядати в такому ж руслі, оскільки текст потребує читача. Прагматичні компоненти зв'язності співіснують із семантичними на всіх рівнях формування плану змісту мовного знака. Отже, тільки в комунікації реалізуються всі якості мови, починаючи від її звучання й закінчуючи складним семантичним механізмом вияву конкретного мовленнєвого акту.

Типовою ознакою зв'язного художнього тексту є передавання інформації з ідентичної теми. Наступна інформація вміщує в собі зміст попереднього фрагмента тексту й доповнюється новою художньою інформацією. Основним засобом зв'язності тексту на смисловому рівні є повторення значення, яке реалізує розвиток ідей, зосереджених навколо предмета розповіді. Аргументованим, на наш погляд, є твердження О. Селіванової про зв'язність як текстово-дискурсивну категорію, внутрішній зміст якої залежить від типу інформації, актуалізованої свідомістю комунікантів у процесі творення та сприйняття тексту. Це дає підстави вирізнити в художньому словесному цілому діалогічність як окрему текстову категорію [11 : 217–222]. Подальший опис текстової категорії зв'язності здійснено у складі текстової категорії діалогічності. Підкатегорія *зв'язності* призначена трансформувати авторський задум у мовленнєве ціле – одиницю обміну художньою інформацією між адресантом та адресатом. Вирізнено і схарактеризовано референційну, реляційну (повну і часткову), топікальну, смислову (образну, конотативну, асоціативну, логічну), структурно-композиційну, стилістичну, прагматичну зв'язність.

Референційна зв'язність художнього тексту. Вона передбачає співвіднесення текстового світу здійсненою і стосується його семантики. Указуючи на референтів, презентованих у словесному цілому або наявних у реальному житті, референційна зв'язність сприяє *комунікативному розгортанню художнього тексту* і взаємному порозумінню адресанта та адресата. Оскільки текст як комунікативна одиниця репрезентує співвіднесеність зі знаннями учасників комунікації, референційна зв'язність може виражатися повторним згадуванням описуваних об'єктів, явищ чи процесів. Спектр повторювальних одиниць, що вказують на процеси, явища, з якими вони корелюють в об'єктивній дійсності, представляють лексичні повтори, синонімічні висловлення, проформи (займенники, прислівники й прономінативні адвербативи, еквіваленти лексичних одиниць, фрагменти синтаксичних конструкцій), гіпоніми та гіпероніми, що маркують видові й родові поняття. Для художнього словесного цілого не обов'язковим є номінування артефактів, бо референційна зв'язність художнього тексту пов'язана ще з рефлексивним, ірреальним (фантастичним, вигаданим) фрагментом світу. Діалогічна референційна зв'язність може бути повною й частковою. Вона охоплюється *рекуренцією*, тобто вираженими вербально в *експліцитній* або *імпліцитній* формі повторами, багатозначністю, дублікацією, множенням, перерахуванням, надмірністю. *Рекуренція ключових слів* (повна зв'язність) має вплив на реалізацію в художньому тексті прагматико-комунікативної настанови адресанта й представлена такими конкретними типами: 1) рекуренція буквальна – повторення певної лексичної одиниці, вираженої різними частинами мови, яке надає художньому текстові експресивного звучання, орієнтує на адресата: «**Tu** – моя омрія-ність, / **Tu** – моя нездійсненність, / **Tu** – у долі перстень, / **Tu** моя у вересні. / **Tu** – моя зцілована, / **Tu** – моя незлюблена, / **Tu** – моя медована, / У вітрах

не згублена» (В. Качкан); 2) рекуренція синонімічна – уживання синонімів у художньому тексті з властивим їм семантико-стилістичним потенціалом: «**Любити, кохати, вмівати**, – / *Співа перепілка мала, / У серці моєму блавата – / Із квіткою-чаром трава*)» (В. Качкан); «**Скрізь плач, і стогін, і ридання**, / *Не- смілі поклики, слабі, / На долю марні нарікання / Чола, схилені в журбі. / Над давнім лихом України / Жалкуєм-тужим в кожний час, / З плачем ждемо тії години, / Коли спадуть кайдани з нас*» (Леся Українка); 3) рекуренція антонімічна – використання антонімів у художньому тексті як маркерів опозиційності: «**Є в коханні і будні, і свята**, / *Є у ньому і радість, і жаль...*» (В. Симоненко), «**Найчистіша душа незрадлива, / Найскладніша людина проста**» (В. Симоненко); «**І земля впилає водою, / Мов живою кров'ю, / І обнявся сміх з журбою. / Ненависть з любов'ю**» (В. Симоненко); 4) рекуренція паронімічна – активне використання паронімів у художньому тексті, які структурують таке стилістичне явище, як паронимазія, гра семантичними площинами і смислами тексту: «**Я блукав колись по ріднім краю / Раю. / І шукав на сім земнім падолі / Доли. / Приблудився під стріхату / Хату. / Там дівчину стрів я винозірку / Зірку. / Промінь ясний ті дівочі / Очі. / Подала мені пом'яту / М'яту. / І на тій моїй пригоді / Годі**» (Леся Українка); 5) рекуренція метафорично-образна – переносне відтворення змісту попередньо висловленої думки, образне розгортання в художньому тексті раніше сказаного: «**Я – мешканець великого гамірного міста – звук губитись у натовпі, розчинятися серед байдужих тобі й до тебе чужинців. У маленькому ж містечку почувався Гулівером у королівстві ліліпутів, бо не знаходив закутка, з якого б не стирчали мої велетенські ноги**» (О. Осійчук); 6) рекуренція загальної назви замість власної (і навпаки) – уживання адресантом власної назви референта з метою узагальнення рис і домінувальних виявів вдачі особи: «**На кожного Мазену – по кілька Кочубеїв, / На Дорошенка кожного – / По декілька Сірків. / Вітчизно рознещасна зрадливців і плебеїв, / Чиї прокляття сповнилися, / що в тебе ми такі?**» (Г. Могильницька); 7) рекуренція близьких за значенням слів – розгортання одного метафоричного образу в інший унаслідок наявності спільної архісеми: «**Блукає дим терпкий в садах, / Пелюстки ронить дика ружа, / А ранками сивіє / дах / І повіває з вітром стужа**» (В. Качкан); 8) діалогічно-змістова рекуренція – забезпечення зв'язності теми комунікативного повідомлення співвіднесенням слів з одним і тим самим денотатом. Тему тексту структурують із підтем (елементів змісту), унаслідок чого формується конденсат, що дорівнює задумові автора. Текст набуває зв'язності, коли стосується конкретної ситуації і наділений єдністю теми. Об'єднання всіх підтем довкола основної теми є виявом семантичної ізотопії тексту. Підтеми в художньому тексті часто мають заголовки й функціують як претекстові одиниці. З огляду на цю обставину варто не виокреслювати заголовкову зв'язність (пор.: [8 : 14]), а розглядати її у змістовому ракурсі, адже образ, фіксований у заголовковій твору і назві кожного нарису, що має однотипний початок, упродовж усього твору є наскрізним та інтродуктивним, змістовно й тематично зв'язним. Специфіку експлікування діалогічно-змістової рекуренції демонструє мовна практика письменників В. Уайта та Н. Гуменюк. Пор. назви твору та заголовки нарисів: «**Інші янголи: Проба крил**», «**Інші янголи: «Втілення»**», «**Інші янголи: Зліт**», «**Інші янголи: В розрідженому повітрі сьомого неба**» та ін. (В. Уайт); «**Вересові меди**» «**Солодкий мед мрійності**»; «**Терпкий мед ніжності**»; «**Солоний мед самотності**» (Н. Гуменюк); 9) проформи і їхня рекуренція – функціонування займенників, прислівників і займенникових прислівни-

ків як еквівалентів лексичних одиниць, фрагментів або цілих висловлень художньої комунікації; 10) рекуренція займенникових відповідників імені (це, він, вона, ми, ти): «Хто **її** [жінку] у світі цім пригорне? / Хто розбудить, як струна струну? / Жінку, що хотіла бути морем, / Я в рожевий парус одягну» (І. Павлюк); «Попроси **в неї** [у жінки] снігу що йде / Попроси **в неї** льоду що тане / І вона потече за тобою / бо жінка летюча вода...» (Неда Неждана). Описувана рекуренція може вербалізуватися особовими прономінативами, що входять до адресних кореляційних груп: «я – ти», «я – вони», «ми – вони» тощо. Наприклад: «**ти** / сиділа на підлозі неба / і лускала насіння / зірками / колись упаде світова арка / всесильні титани розгублять / свою силу і почнуть сіяти зерно / проросте світове дерево / і я / дам тобі руку / аби ти спустилася по сходинах / і поглянула що ж / ти / наробила» (Т. Кремьні); 11) рекуренція займенникових прислівників локативної, темпоральної та іншої зорієнтованості: а) **місце** (тут, там, всюди, скрізь, де, інде, онде, десь, деінде, подекуди, де-неде, ніде): «Шукай мене не **тут**, / шукай мене далеко, / шукай мене, шукай / і не знаходь! / Бо це не є / можливим принципово. / Бо я ніколи **тут** не був, / я тільки промінь-образ / у свічаді...» (О. Соловей); б) **напря́м, шлях руху чи дії** (куди, сюди, туди, звідки, звідси, звідти, звідусюди, звідтіля, кудись): «Ми біжимо. Межу стирасем, / Оту, – «з нічого **в нікуди**?», / Очей навкруг не помічаєм / Хоч гасне спалах назавжди» (Н. Черкес); в) **час**: минулий час (тоді, колись), теперішній час (тепер, зараз), постійний час (завжди), спорадичний час (деколи, іноді, інколи), відліковий час (відтоді, відтепер), фінішний час (доти, досі, дотепер): «Жаввад чекав, ... І лише **тоді**, коли настав час обіду, вона прийшла» (М. Гримич 2020, с. 20), «**Тепер** послухай: з нашого жалю / **Тепер** залишилися одні слабкі півзвуки. / Любові нашої обличчя не люблю. / Її обличчя – то обличчя муки...» (М. Вінграновський), «Я скучив по тобі, де небо молоде, / Два наших імені розлука вполювала / Її за руки їх, розлучених, веде, / Отак **довіку** б'їх не розлучала» (М. Вінграновський), 12) рекуренція спільнокореневих слів (часткова зв'язність) – загальний номінативний механізм творення одиниць: «**Біло**, / **Біло**, / **Біло**пінно в полі, / **Білий** біль в очах від **білини**, / Одяглись **надбілені** тополі / В **білокосі**, **білосніжні** сні» (В. Качкан); «Я знайду тебе у миті і у вічності, / У **безчассі**, **позачассі**, **понадчассі**, / В **сірої** буденності **обтічності**, / У **розривах** **всесвітів** **зірчастих**» (Злата Павлюк); 13) рекуренція **афіксів** (часткова зв'язність) – забезпечення зв'язку одиниць у тексті на базі повторень подібних афіксів: «**Відболів**, / **відстраждав**, / **відче**-кав – / **Розкололося** **небо** **навпіл**, / **Зажда**-даєсь, **зачекаєсь**, / **відтретів**, / Як осини́вий лист / **серед** **піль**. / **Дочекаєсь**, **дозорів**, / **долетів**, / Як **метелика** сон, – / **до зорі**» (В. Качкан); 14) рекуренція **гіпонімів та гіперонімів** – партонічний повтор у художньому тексті (часткова зв'язність), що позначає відповідно видові й родові поняття: «Повернися, **місяцево**, / **Забрунькуйся** **мигдалево**, – / **Вдар** **веселку** **перстенево** із **руки**... / **Мою** **мову** **чебрецево**, / **Мою** **тугу** **споришево** / **Утопи** у **серця** **повної** **ріки**» (В. Качкан). Художні образи «мова чебрецева», «туга споришева» містять спільну гіперсему «рослина».

Диалогічно-реляційна зв'язність художнього тексту – це різновид інтегрування словесного цілого, що слугує побудові зв'язного тексту й досягненню його цілісності, устанавлює відношення між подіями, структурує текст за допомогою різних текстових маркерів: «**Що** **таке** **зло**? **Все**, **що** **пригнічує** **в** **людині** **бажання** **сили**, **ж** **ждан** **ня** **влади** **і**, **з** **ре** **што** **ю**, **са** **му** **си** **лу**. **Що** **таке** **добро**? **Все**, **що** **по** **хо** **ди** **ть** **в** **і** **д** **ля** **с** **я** **с** **я** **с** **т** **я** **с** **т** **я**. **Що** **таке** **щаст** **я**? **Ко** **ли** **у** **с** **в** **і** **д** **о** **м** **и** **ш** **и**: **щ** **о** **б** **бу** **ти** **с** **и** **ль** **н** **и** **м**, **н** **е** **к** **о** **н** **ч** **е** **бу** **ти** **п** **о** **х** **м** **у** **р** **и** **м**;

слабким, не конче виснажливо вправляти; щоб збагатіти, не конче втрачати; щоб збідніти, не конче звеселитися, що справжнє щастя не коштує ані копійки» (Ю. Іздрік). Сполучники сурядності й підрядності – найтиповіший засіб репрезентації ПК зв'язності: «**Чи то** попалося замулисько ще од весняної повіді, **чи то** був прикритий травною прогній, згиле місце, дірка в землі» (П. Загребельний); «**А** жити хочеться, **бо** життя дароване тільки один раз» (Б. Харчук); «**Вона** грала карими очима з-під чорних брів, узяла руку дашком, **бо** ті її великі очі аж пекли» (Б. Харчук).

Однаковість видових та часових форм дієслів-присудків також є важливим виразником зв'язності: «**Бери**. Він твій. / Усе тепер твоє. / І я також в руках твоєї влади. / Хай буде так. / Лиш **відпусти** моє / Маленьке «я» – моє кохання-ладо» (Н. Черкес). Яскравим синтаксичним маркером підкатегорії зв'язності є: 1) вставні компоненти, які програмують індикатори реляційного відношення в тексті: «**Найперше, може, вкажеш мені, де воно є, оте «тепер»?** Поки я вимовляю це слово, «тепер» уже проминуло. Люди живуть йому навздогін і називають це плином часу. Насправді ж ніякого плину нема, світ – одночасний резервуар усіх минулих і майбутніх подій, людей – і мертвих, і живих, і ненароджених...» (О. Забужко); 2) синтаксичний паралелізм – зв'язність фрагментів тексту, що мають однотипну будову і смислову завершеність: «**Ти є те, заради чого прокидаєшся зранку кожного дня. / Ти є те, з чим лягаєш кожного вечора. / Ти є те, про що мовчиш, / Ти є те, про що хочеш почути. / Ти є те, що хочеш побачити навпроти в дзеркалі. / Ти є те, що закодоване в формулі твоєї крові. / Ти є те, що носиш у собі від свого родоводу...»** (М. Дочинець); «**Хто** боїться густого лісу, / **Хто** – запродати совість бісу, / **Хто** – доносу, а **хто** – обмови, / **Хто** – живої людської мови, / **Хто** боїться людської тиші, **хто** грому, / **Хто** – знічев'я набить оскому, / **Хто** – на рідній дорозі впасти, / **Хто** – збрехати, а **хто** – украсти, / **Хто** – веселого, **хто** – сумного, / **Хто** – поїсти мало, **хто** – много, / **Хто** боїться мати дитину, / **Хто** – в собі убити людину, / **Хто** боїться вогню і кулі, / **Хто** боїться крику зозулі...» (Р. Лубківський); 3) називний уявлення – «уводини» адресата-читача в роздуми автора або персонажа, у ситуацію спогадів: «**Народ!** Слово вдарило мені в саме серце, і я схопився, забувши про втому, про спочинок, готовий їхати далі, мчати, доганяти волю і долю» (П. Загребельний); 4) приєднувальні конструкції – пояснення, розвиток раніше висловленої думки: «**Раз була вернулася, не, думаю, не я. Відла сукню зелену, рум'яна дістала, туш. Волосся в поні зав'язала як Одрі Хепберн. Намалювала очі. Як дивився в маленьке дзеркало – все нормально, окремо очі нормально, нарум'янені вилиці нормально, чоло припудрене нормально. Губи блиском помастила, пробник мені кинули в поштову скриньку, блиск прозорий, липкий і пахне як клей-карандаш**» (К. Бабкіна); 5) питальні речення – передбачення або непередбачення відповіді на поставлене запитання: «– **Куме, невже ми прямісінько у рай втрапили?** – **Я так собі міркую, куме, Свиря...** – **Микишиці від хвилювання перехопило подих, – ...що ми в раю...**» (Люко Дашвар); 6) неповні речення, пропущені члени – декодування імпліцитності, притаманної попереднім реченням: «– **Там** двоє хлопців. – **Де?** – **спитала Мієчка. – Тут**» (Є. Кузнецова). Пропущені конституенти висловлення легко відновлюються з фонових знань співбесідників, поновлення їхне здійснюється на основі опису змістової єдності ситуації.

Топікальна зв'язність художнього тексту – поєднання різних смислових, тематичних ліній, які запроєктує автор тексту. Так, роман Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» позначений масштабністю, позаяк охоплює українську історію трьох по-

колінь (з початку осені 1943 року й до весни 2004 року), багатосюжетністю, тематичним багатоголоссям, своєю глибиною демонструє трагедію скаліченої української нації та її людей злочинною комуністичною владою. У художньому тексті поєднано низку тематичних ліній: тема національної пам'яті українців, тема боротьби за незалежність України вояками Української повстанської армії (УПА), тема тоталітаризму за часів сталінського режиму, тема шістдесятництва, тема жінки в різних іпостасях [жінка-мати, вагітна жінка, сучасна успішна жінка (Business Woman), кохана дівчина, жінка-художниця, жінка-воїнниця], тема ідеального кохання, тема жіночої дружби, тема конфлікту поколінь, тема примусової асиміляції українців за часів СРСР, тема несприйняття таланту в суспільстві, тема недовіри, страху, тема пропагандистської фальші й пристосуванства, тема маніпулятивної функції засобів масової інформації, тема гламурної культури, тема деморалізації суспільства та ін. Усі тематичні лінії пов'язані між собою й охоплені символічним кодом назви роману. Авторка адаптує прийом пошуку скарбів (метафізичний рівень) не до матеріальних цінностей, а до моральних – віднайдення себе українською нацією, повернення до своїх національних первнів. Топікальну зв'язність роману репрезентують не сюжетні події, персонажі, тематичні лінії як такі, а взаємозв'язки між ними на експліцитному й імпліцитному рівнях, що відлунюють в історичних ремінісценціях, у фрагментах архетипної пам'яті українців, у тематичній діалогічності, інтертекстуальних наголосах, фольклорних мотивах. Саме ці зв'язки й надають романові цілісного смислу, комунікативної потужності як основної одиниці обміну художньо-естетичною інформацією від адресанта-автора до адресата-читача. Гетерогенність сюжетних ліній, що переплітаються й оприявнюють одна одну у творі, зумовлена присутністю кількох оповідачів: подружня пара (медійниця, колишній фізик, який у 1990-і став бізнесменом-крамарем антикваріату), вояк УПА. Варто вказати також на семантичний, комунікативно-прагматичний та ритмостилістичний зв'язок прозових текстів О. Забужко, на реалізацію текстової категорії зв'язності не лише на рівні окремого роману О. Забужко «Музей покинутих секретів», а й на послідовний його вияв на текстових рівнях інших художніх словесних цілих, у яких також простежено, наприклад, *тематичну лінію жіночої дружби, сестринства* тощо (пор.: твори О. Забужко «Дівчатка», «Сестро, сестро», «Казка про калинову сопілку»).

Смислова зв'язність художнього тексту – засіб зв'язності, що полягає в однотипності смислових площин тексту, ґрунтується на когнітивних механізмах породження та сприйняття мовленнєвого витвору, задіює весь інструментарій логічної зв'язності текстових одиниць, а також метафоричне асоціювання чи образне конструювання словесного цілого на основі сенсорних відчуттів. Її різновиди – образна, конотативна, асоціативна, логічна зв'язність тексту.

Образна смислова зв'язність тексту – засіб зв'язності, експлікований системою наскрізних образів (позитивних і негативних, головних та другорядних, центральних і периферійних) та образів-символів. Основними мовними засобами образної смислової зв'язності є тропи. Вона будується також на асоціаціях, пов'язаних із зоровими, слуховими та тактильними відчуттями, отриманими з досвіду безпосередніх психічних переживань. Ілюстрацією специфіки вияву образної смислової зв'язності є мовленнєва практика Віри Вовк, О Гончара, М. Матіос, У. Самчука. Це, зокрема, інтродуктивний образ жінки-страдниці, жертви режиму. У романі М. Матіос «Солодка Даруся» він розгортається як німий докір суспільству й поневолевачам, репрезентує маргінальність як протест. В основі життєвої трагедії Дарусі – довічне спокутування «гріха» за неусвідомлену провину головної героїні ще вдитинстві

(виказала енкаведистам батька, який допомагав УПА), унаслідок чого постраждала родина. Упродовж художньої розповіді авторки саме ключовий образ Дарусі (відбито й у тематичному заголовкові до тексту) витворює смислову зв'язність твору. У романі У. Самчука «Волинь» маркером смислової зв'язності є інтродуктивний образ *землі*. Це і ґрунт, і ділянка, і місце, і життя людей, і країна, і край, і держава, і долівка (земляна підлога), і земельний наділ, і лан. Частим явищем у художніх текстах є наскрізність словесних образів в одного і того ж автора. У творах Віри Вовк інтродуктивним образом є *Ісус Христос*, який постає в ролі Доброго Пастиря, Христа-Учителя, Христа-Месії, що взяв на себе гріхи світу («Свята Родина», «Легенда про калиновий кущ», «Марія Магдалина», «Різдвяна легенда», «Коляда на Щедрий вечір», «Суха мореля», «Останній князь Звонимир», «Розп'яття», «Смерть грішної людини», «Вітражі», «Легенда про керманича», «Дзвін святого Лаврентія», «Легенда про сухе дерево») та ін.

Конотативна смислова зв'язність – відображення оцінки та емотивності, закладеної в інформаційному просторі автора тексту й читача. Образ Ісуса Христа в мовотворчості Віри Вовк зображено з неабиякою піднесеністю й вивищеними почуттями. Імплицитність розповіді (передусім через особові займенники) допомагає створити конотативно-сакральне тло тексту з притаманним йому натяжком, що проступає через графічні маркери зв'язності (написання займенників-субстантивів, що є усталеною традицією стосовно теонімів): «**Він** поглянув на мене з такою любов'ю, як ніхто до того часу» (Віра Вовк), «**Він** є володарем народжень і смертей, надія тих, хто метається над проваллями сумніву» (Віра вовк); «**Він** підняв мене із землі, і нечайно я узріла себе в **Його** зіницях – перевтіленою, світлою» (Віра Вовк).

Асоціативна смислова зв'язність – різновид смислової зв'язності, що вказує на домінувальні теми, споріднені асоціації, ключові слова, суміжну сполучуваність, синтаксичний паралелізм. Образна асоціативна зв'язність будується здебільшого на зорових, слухових та дактильних асоціаціях, отриманих із досвіду безпосередніх психічних переживань адресанта. В українськомовних словесних цілих однорідність асоціативних зв'язків пов'язана насамперед із вербалізацією репрезентованих словами культурологічних концептів *Душа, Доля, Пам'ять, Совість, Кохання* тощо. Вектори розгортання асоціацій можна простежити на рівні різних творів одного автора, на рівні одного автора й одного художнього тексту, а також на рівні українськомовних художніх текстів загалом. Аналізований різновид зв'язності в усій повноті вияву демонструє концепт «Душа», який становить пріоритетно-концептуальне ядро світобачення адресантів-носіїв української мови. Віддавен у кордоцентричній свідомості нашої національної лінгвоспільноти душу ідентифікували з коренем, центром, основою, суттю життя. Вона є однією з підвалин духовності українського народу, божественно-антропологічною та біологічно-психологічною субстанцією, її утілено в художніх текстах у таких векторах: 1) *Душа* → *Людина*. Асоціації антропологічного характеру по-стають через контекстуальні семи, що виражають психофізіологічні вияви людської особистості (*ридає, тче, згадує, сміється, сивіє, мовчить, голосить, ковтає, дихає, зітхає*): «*Коли душа ридає і розривається / На иматочки болю, / Смійся йому в душу, / Смійся йому прями́сьнюко в його / життя*» (О. Рута); 2) *Душа* → *Тварина, Птах*. Апробованими образами національної міфопоетики, які ввійшли до активного тезаурусу носіїв української мови й засвоїлися адресантами художніх текстів, є зоосемантичне отожднення *душа* – *птаха*, унаслідок чого реалізуються приховані семи *'гніздитися', 'літати', 'зортати', 'крила'*

абстрактного слова-концепта *Душа*. Ці образи ґрунтуються на однакових асоціаціях у художніх текстах у руслі культурно-мовної традиції картини світу українців: «*Запекло, занило, заболіло / Коло серця, де душа гніздиться*» (П. Михайлюк); «*Незалежна від себе. Від доріг і хрестів. / Незалежна від спеки і холоду. Знову десь літає душа в неземній висоті, / Де лиш небо і безмір любові*» (Н. Дичка); «*Хвилинна ніжність обійма, як сон, / летить душа в катастрофічний унісон*» (М. Розумний); 3) *Душа* → *Рослина*. Асоціативна смислова зв'язність уможливує процес текстотворення на основі семантичного отожднення артефактів світу з назвами рослин, їхніх плодів та частин, процесів: «*На вістрі слова визріла душа...*» (О. Чекмишев); «*Вітри нестиглу душу оббирають*» (М. Магіос); «*Яке безпечно, невагоме небо / розкинулось на крони наших душ!*» (Віра Вовк); 4) *Душа* → *Предмет, Явище, Стихія*. Уподібнення людських якостей, абстрактних категорій, мисленневих і психічних процесів до явищ предметного, речового світу, а також до матеріальних результатів діяльності людини (артефактів) є зворотним вектором розгортання асоціативних планів у художніх текстах процесу «оживлення»: «*бо душа – то мряка, / І вихор листя й музики*» (М. Кіяновська); «*Давай, настроїмо себе / на хвилю зір. / Антенною душі здолаєм перешкоди...*» (М. Іванців); «*Душа світає в тебе на долоні*» (О. Галета) та ін. У свідомості адресантів художніх текстів психосемантичний зв'язок аксіологічного концепту, за яким стоять не емпірично пізнавані предмети та явища об'єктивної дійсності, а явища духовного світу людини, її внутрішнього життя зі світом людей, тварин і рослин, предметів та явищ, ґрунтується на сублогічній, індивідуально-авторській рефлексії авторів, їхньому особистісному тезаурусі й виражається в наведених вище образно-художніх парадигмах. Це вказує на асоціативну смислову зв'язність текстів, вербалізацію культурного концепту «Душа» через слова, які характеризують людську індивідуальність, психічний модус, а також лексичне виявлення базового поняття культури української мовноспільноти, її духовного життя через антропо-, зоо-, ботаноморфну образність (про це частково йшлося [3]).

На асоціативну смислову зв'язність художнього тексту вказують домінуючі теми. Так, літературна творчість О. Забужко здебільшого охоплює гендерну тематику («Музей покинутих секретів», «Польові дослідження з українського сексу», «Випручуйся жінко вербова. Ловись за повітря...», «Я, Мілена», «Інопланетянка», «Казка про калинову сопілку», «Дівчатка», «Жінка з цитринами», «Жіночий портрет із зворотною перспективою», «Сестро, сестро», а також *тематику національної ідентичності* («Музей покинутих секретів», «Рідна мова», «Туга за батьківщиною») тощо. На наш погляд, рекуренція типу повторювальної художньої інформації є одним із найважливіших способів смислової зв'язності текстового простору.

Логічна смислова зв'язність художнього тексту – різновид смислової зв'язності, що становить собою інформацію, подану у вигляді назв, які репрезентують закріплені у свідомості мовців різні повторюваності (дні тижня, дні календаря, роки, пори року, орієнтування у просторі тощо). Окремий вияв такої зв'язності – регламентування думок за допомогою вставних слів (*по-перше, по-друге*), одиниць, що вербалізують повторюваність (*спочатку, потім*), що зумовлено наміром адресанта вплинути якоюсь мірою на адресата-читача, викликати в нього етичну й світоглядну реакції: «*Знаєш, як приборкати звіра? / Запитай, я тобі розповім, / Що, по-перше, потрібна довіра. / І потрібна, повір мені, всім. / А по-друге, терпляче і щиро / Крок за кроком, ретельно, щодня / Треба нестиги хижого звіра, / Щоб із вовка створити щеня. / Поступово і гідність, і волю / Він забуде... і без боротьби / Звір, приймаючи*

долю-неволю / *Буде руки лизати тобі...*» (Л. Матвєєва). Функцію репрезентантів логічної смислової зв'язності в художньому тексті виконують також назви днів тижня: *«понеділок / сьогодні солярис розлився у твоєму морі / пустотою і непорозумінням / крізь яку ми пірнули у вічність / п'ятниця / ти нанизуєш мене на свої заплутані / павутинки / ніби ледь живу муху з обідраними крилами / я все джизчу і джизчу / не даю тобі спокою / четвер / твоє тіло холодне / як лід / тане / і стікає краплинами поту / на моє тіло / гаряче / вівторок / сьогодні я побудувала іграшковий / будинок з конструктора метафор / ти його поламав і сказав / що в такому домі твоє серце жити / не буде / субота / твоє волосся пахне символами варення / хочу його з'їсти / ти не дав мені виделки / середа / ти перетворився на мій говіркий рот / і почав ним посміхатися»* (І. Павленко). Логічну смислову зв'язність забезпечують назви пір року (зима, весна, літо), пор.: *«Наша доля – кільце, з якого не втекти. Кожна зима – це тиша. Переховування від білих рук смерті в сховках з вогнем та надіями на відродження, що настане по зникненню холодів. Весна – вихід на світ, що заново народився з льоду й готовий нас прийняти, як давніх друзів. Робота із землею і походи в руїністі землі навколо племені в пошуках мехатронів минулого, які явила зима. Літо – нарешті час не виживання, а справжнього життя»* (А. Піскозуб). У книзі Тараса Прохаська «Бо так є» автор-адресант подає фрагменти щоденникових записів, які яскраво віддзеркалюють «Я» ліричного героя. Розділами слугують назви календаря, подані в логічній повторюваності:

«25.11 Коли впаде сніг і тримається вже постійно, я почувуюся в господарстві дуже впевнено <...>».

26.11 Я давно зрозумів, що кожній людині потрібно до найменших деталей знати два-три якісь ландшафти <...>».

01.12. Я люблю час від часу почитати про життя святих <...>» (Т. Прохасько).

Логічну смислову зв'язність виражають слова *праворуч, ліворуч, у першій частині, у другому розділі* тощо. Вони постають своєрідними рушіями розгоргання теми й допомагають логічно осягнути текст як цілісну комунікативну одиницю, пор.: *«На світліні– дівча / з очима кольору неба, / Дивиться по-дорослому, / всупереч законам природи, / До грудей притискаючи, / наче так і треба, / Отриману за мужність / татову нагороду. / На іншому фото– / вони щасливі разом...»* (С. Миронюк). На логічний різновид зв'язності художнього тексту вказують *причиново-наслідкові відношення* між елементами тексту: *«Те, що любиш, любить тебе. / Те, що чекаєш, чекає тебе. / Те, що шукаєш, шукає тебе. / коли ти до чогось готовий, то світ готовий. / Те, що ти заслуговуєш, приготовлено тільки для тебе»* (М. Дочинець). Виявом категорії зв'язності є логічне поєднання реплік діалогу, коли запитання потребує відповіді: *«– Королівно, ясна панно, / стану вашому належить / багрянниця і корона, / а не ся буденна одіж. / – Мій лицарю, любий пане, / та невже я вам миліша / в багрянці та короні, / ніж у простих темних шатах?»* (Леся Українка). Специфічним засобом реалізації категорії зв'язності є прийом логічної синхронізації висловлень персонажів від 1-ї ос. й дублювання висловлення від 3-ї ос. (від я-спостерігача): *«Дорогі брати і сестри! (Дорогі брати і сестри! – перекладає жінка в костюмі). Господь маніпуляціями своїх божественних рук зібрав нас тут до купи! (Господь проробив певні маніпуляції, – перекладає вона. – Купу.) Так подякуймо йому за те, що ми тут зібрались – і ви, і я! (Тож дякую вам, що ви тут зібрались, і я.)...»* (С. Жадан).

Структурно-композиційна зв'язність художнього тексту – різновид зв'язності, що враховує жанрові та стильові канони й передбачає відповідність тексту певній композиційній організації, а також гармонійний зв'язок словесного цілого й претекстових одиниць (заголовків, епіграфів тощо). Композиційна побудова художнього тексту, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну й комунікативну цілісність зумовлені логікою викладу художньої інформації, пропонованої адресатові-читачеві, скерованістю на адресата та світоглядною позицією автора-адресанта, його задумом і прагматичною настановою. Виявом структурно-композиційної зв'язності є будова тексту, диспозиція його частин, залежність композиційних елементів, відповідність змістові, логічні або граматичні зв'язки. Структурно-композиційна зв'язність тексту полягає в гомогенності й гармонійності його стилістичної системи та відповідності її параметрам певного стилю чи підстилю, жанровому різновидові. У тексті М. Гримич «Ажнабія на червоній машині» (роман) зафіксовано спосіб структурно-композиційної зв'язності словесного цілого, коли мову автора-адресанта під час згадування персонажа (Ажнабія) продовжує монолог цього персонажа з профілю «Ажнабія на червоній машині» в соціальній мережі з дописом і відповідними опціями, характерними для сучасної комунікації («подобається», «коментувати», «поширити»), з реальним відтворенням реакцій читачів цього профілю. Комунікативним маркером аналізованого різновиду зв'язності є ім'я персонажа, яке згадано у двох гетерогенних фрагментах наведеного тексту й з'єднано структурними елементами в цілісність. Структурно-композиційна зв'язність українськомовного художнього тексту, його смислова цілісність, по-перше, головню спеціалізується на відтворенні фрагментів живої комунікації мовців через індивідуальні форми зв'язку (Viber, Messenger, WhatsApp і под.), по-друге, укралплюється у структуру тексту з урахуванням розташування, датування і та ін., по-третє, створює неабиякий прагматичний ефект від незвичної композиції тексту, від перехрестя реального або ірреального світів, від зв'язку складників текстового знака розміщено вірш із використанням тематичних світлин. Це створює неабиякий прагматичний ефект, уможливує візуальне сприйняття тексту читачем-адресатом у різних композиційних ракурсах, указує на динамічні зрушення в сучасному українськомовному художньому тексті, феномен якого досягається лише з урахуванням стрімкого зростання в суспільстві цифрових способів комунікації та їхнього поєднання з уже усталеними. Нетрадиційний вияв структурно-композиційної зв'язності художнього тексту (поезія) зафіксовано в книзі П. Гая Нижника «Відчуття», де всі словесні цілі збірки, зокрема вербальні тексти «Війна», «Колишні», «Пора весни, кохана...», «Матриця», «Спокута людства – усмішка дитини», «Про чорне і сіре», «Геть з юрби!», «Прощальний лист з війни» та ін. (друковані), дублюються з постерами-плакатами, на яких у комунікативному фокусі (для адресатів соціальних мереж). Не зайвим буде залучити як ілюстративний матеріал поетичну поему «Ораторія хвали» Віри Вовк, скомпоновану з двох самостійних частин: дійства «Прелюдія» і лірична «Ораторія», що огортає всевіт людини. До «Прелюдії» входять 27 сцен – головню монологи й неповні діалоги (або адресні монологи без реплік-відповідей) персонажів: Ангела, Андрія, Ніни, Агапія, Матрони і ін. Друга частина містить підрозділи, що ввійшли до тематично скомпонованих розділів: «**Первні**» («Гори», «Зоря», «Сонце», «Місяць», «Бір» та ін.), «**Яви природи**» («Вітер», «Цибатий дощ», «Сніг», «Мороз», «Сіра мряка» та ін.). «**Дерева**» («Липа», «Каштан», «Зранений дуб», «Верба», «Бук»

та ін.), «**Квіти і ягоди**» («Троянди», «Свята лілея», «Мак», «Волошка», «Ромен» та ін.), «**Птахи й комахи**» («Лелеки», «Папуга», «Синиця», «Чорний лебідь», «Соловій» та ін.), «**Людина**» («Дитина», «Юнак», «Дорога» та ін.), «**Рік**» («Княжна весна», «Заплакана маївка», «Королівське літо», «Свято Купала», «Княгиня осінь» та ін.), «**Вітчизна**» («Золоті Ворота», «Чорне море», «Дніпро», «Собори», «Кургани й могили» та ін.), «**Душа**» («Поезія», «Музико, безслівна молитво», «Скрипка», Вічна флюяра», «Картина», «Дзвін» та ін.). Заголовкові назви художнього тексту є індикаторами основних сенсів словесного цілого, вони оприявнюють зв'язність тексту на структурно-композиційному рівні. Цілісність віршованої поеми «Ораторія хвали» детермінована претекстовими тематичними назвами кожної частини, що може сприйматися читачем-адресатом і як окремий поетичний твір. Водночас усі частини словесного цілого слугують зв'язності мовленнєвого витвору загалом, уможливають передавання образно-художньої інформації від адресанта до адресата – від природних первнів до людської душі. Для художніх текстів характерна здебільшого типова структурно-композиційна будова (відповідно до жанрової належності тексту).

Стилістична зв'язність художнього тексту – різновид зв'язності, що враховує жанрово-стильові канони та передбачає відповідність словесного цілого певному функційному стилю. Це стає очевидним через доречність і співмірність стилістично нейтральних та стилістично маркованих одиниць, влучне й майстерне використання фігур слова і фігур думки: «*Як можете говорити про Царство Небесне, коли нездужаєте додати до свого зросту бодай лікоть? Як можемо ми говорити про свободу, коли не потрапимо на макове зерня змінити будь-що-будь у власній душі*» (О. Забужко). У наведеному прикладі стилістично вмотивованим є вживання автором-адресантом усталених фразеологічних виразів, що віддзеркалюють національну картину світу носіїв української мови, пор.: *зробити щось на макове зерня, піднятися, просунутися, вирости на лікоть*. Їхня основна сфера побутування – розмовно-побутовий стиль, функційне призначення – досягнення комунікативного задуму адресанта. Стилістична зв'язність художнього тексту детермінована єдністю функційного призначення висловлення та інтенціями, комунікативними стратегіями й тактиками автора-адресанта.

Прагматична зв'язність художнього тексту – зумовлений задумом автора-адресанта різновид зв'язності, який забезпечує співтворчість учасників художньої комунікації, їхню інтелектуальну взаємодію, а також передбачає культурну й літературно-художню обізнаність читача-адресата, зорієнтованість на інтерактивність, відповідність мотивів меті та умовам тексту, налаштованість на певний комунікативний реєстр, гармонізацію свідомості комунікантів (адресанта і адресата) для розуміння й досягнення бажаного впливового ефекту: «*Ви слухаєте Радіо Ніч, і з вами Йосип Ротський, він же Йос. У мене щойно вибило дванадцятку, і я тут буду до ранку*» (Ю. Андрухович). Прагматичні зв'язки узалежнені від того, чи ґрунтуються вони на реальних фактах, чинних у довколишньому світі відношеннях, чи лише виражають думку адресанта, його індивідуальну рефлексію. Прагматична зв'язність яскраво постає через індивідуально-авторські мовленнєві витвори, конотативні значення, оказіональні асоціативні зв'язки, неповторний стиль художнього бачення і відтворення світу. Ідіостилістичні засоби є індикаторами естетичних, етичних поглядів адресанта, вони впливають на свідомість, інтелект, погляди адресата. Складники тактики прагматичної зв'язності обслу-

говують конкретну ситуацію в комунікативній діяльності, вони спрямовані на одержання фрагментів і змісту словесного цілого, тобто постають як комунікативне ціле. В українськомовній поезії кінця ХХ століття зафіксовано (див. [4]) новітній тип *химероморфної метафори*, семема якої *одночасно* поєднує і сему 'людино-тождність', і сему 'тваринототождність', і сему 'рослино-тождність', об'єктивуючи норми асоціативного зв'язку сконструйованих художніх образів *із прагматичною метою*: *пам'ять* → рослина (*папороть*) і людина, *осінь* → рослина і людина, *музика* → рослина (*кактус*) і *пастух*, *ніч* → людина (*пас-тух*) і тварина, *сонце* → тварина (*лев*) і людина, *безсоння* → людина і тварина (*кіт*), *сніг* → людина і звір, *місто* → людина і тварина (*лев*), *людина* → комаха і людина, *небо* → людина і птах, *тінь* → птах і людина, *камінь* → птах, *рослина* і людина. Основною причиною творення оказіональних химерометафор, як переконає обстежений матеріал, є прагнення адресантів передати ще ніким не усвідомлювані почуття, думки, асоціації, відкрити нові грані семантичного наповнення слова, *уплинути на читача* [4 : 179–182]. Прагматична зв'язність художнього тексту вможливує з'ясування механізмів детермінованості мовних засобів такими чинниками, як мовленнєва ситуація, статусні ролі комунікантів (адресанта / адресата), інтенційність та мотивація художньої комунікації тощо. «Функційна парадигма, – наголошує С. Рибачок, – передбачає аналіз функцій засобів зв'язку з погляду їхнього призначення, реалізації певної мети висловлення, зміни їхньої співвіднесеності зі світом понять і речей, соціальними та культурними реаліями дійсності» [10 : 110–111]. Наприклад: «*На гілці змерз вербовий котик / Й боїться сплигнути у сніг*» (В. Качкан). Оказіональний образ утворений унаслідок семантичного процесу розподібнення метафоричного образу і є *імпліцитною прагматичною зв'язністю* в тексті (вербовий котик – рослина).

Усі «згадані типи зв'язності підпорядковані єдиній глобальній зв'язності тексту, яка здійснює перехід інтегрованої системи на найвищий кодовий рівень – макрознаковий – і забезпечує зв'язок тексту із відповідною *комунікативною ситуацією*» [11 : 217–222].

Висновки і перспективи. Текстова категорія зв'язності є інваріантною ознакою словесних цілих, експлікованою на комунікативному, прагматичному, референційному рівнях. Стратегічне *комунікативне завдання* описуваної категорії – перетворення задуму адресанта в художній текст як одиницю обміну інформацією.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. О. Типологія текстової зв'язності: монографія. Дніпро : Літограф, 2016. 249 с.
2. Бацевич Ф. С., Кочан І. М. Лінгвістика тексту : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 316 с.
3. Єщенко Т. А. Концепт «ДУША» та асоціативно-сміслова зв'язність поетичного тексту. *Антропний принцип в контексті актуальних проблем філософії науки* : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 15-річчя кафедри філософії та економіки (м. Львів, 8–9 грудня 2016 р.). Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2016. С. 90–94.
4. Єщенко Т. А. Текстово-антропоцентричний вимір метафори українських поетів 1990-х : монографія. Київ : Академвидав, 2018. 352 с. (Серія «Монограф»).
5. Єщенко Т. А. Текстова категорія «зв'язність» у практиці викладання української

мови для іноземних студентів. *Українська мова у фокусі інновацій: від досвіду до впровадження* : зб. матеріалів наук.-практ. сем. Львів : МІОК, 2019. С. 56–61.

6. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти : монографія. Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.

7. Кравець О. До проблеми когнітивного аспекту дослідження категорії зв'язності. *Нова філологія*. 2008. № 32. С. 142–143.

8. Кротенко Л. Б. Мовні засоби реалізації категорії зв'язності в американських та українських постмодерністських художніх текстах (кінець ХХ–початок ХХІ століть) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с.

9. Лазаренко С. В. Засоби та форми репрезентації зв'язності в газетному тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2007. 21 с.

10. Рибачок С. М. Феномен когезії в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. *Нова філологія*. 2006. № 25. С. 109–114.

11. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

References

1. Andruschenko V. O. Tipologiya tekstovoyi zv'yaznosti: monografiya. Dnipro : Litograf, 2016. 249 s.

2. Batsevich F. S., Kochan I. M. Lingvistika tekstu : pidruchnyk. Lviv : LNU imeni Ivana Franka. 316 s.

3. Eschenko T. A. Kontsept «DUSHA» ta asotsiativno-smislova zv'yaznist poetichnogo tekstu. *Antropniy printsip v konteksti aktualnih problem filosofiyi nauky* : zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. konf. z nagody 15-richchya kafedry filosofiyi ta ekonomiky (m. Lviv, 8 – 9 grudnya 2016 r.). Lviv : Lvivskiy natsionalny medichnyy universitet imeni Danyla Galytskogo, 2016. S. 90–94.

4. Eschenko T. A. Tekstovo-antropotsentrichniy vymir metafory ukrayinskykh poetiv 1990-h : monografiya. Kyiv : Akademvydav, 2018. 352 s. (Seriya «Monograf»).

5. Eschenko T. A. Tekstova kategoriya «zv'yaznist» u praktysi vykladannya ukrayinskoyi movy dlya inozemnykh studentiv. *Ukrayinska mova u fokusi innovatsiy : vid dosvidu do vprovadzheniya* : zb. materialiv nauk.-prakt. sem. Lviv : MIOK, 2019. S. 56–61.

6. Eschenko T. A. Fenomen hudozhnogo tekstu: komunikativnyy, semantichnyy i pragmatichnyy aspekty: monografiya. Lviv : Lvivskiy natsionalnyy medichnyy universytet imeni Danyla Galytskogo, 2021. 470 s.

7. Kravets O. Do problemy kognityvnogo aspektu doslidzhennya kategoriyi zv'yaznosti. *Nova filologiya*. 2008. № 32. S. 142–143.

8. Krotenko L. B. Movni zasoby realizatsiyi kategoriyi zv'yaznosti v amerykanskykh ta ukrayinskykh postmodernistskikh hudozhnih tekstah (kinets XX–pochatok XXI stolit) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.15 / Natsionalnyy pedagogichnyy universytet imeni M. P. Dragomanova. Kyiv, 2015. 20 s.

9. Lazarenko S. V. Zasobi ta formi reprezentatsiyi zv'yaznosti v gazetnomu teksti : avtoref. dys. kand. filol. nauk : 10.02.01 / Kyivskiy natsionalnyy universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2007. 21 s.

10. Ribachok S. M. Fenomen kogeziyi v kognityvno-dyskursivniy paradygmi lingvistyky. *Nova filologiya*. 2006. № 25. S. 109–114.

11. Selivanova O. O. Suchasna lingvistyka: napryamy ta problemy. Poltava : Dovkillya-K, 2008. 712 s.

CATEGORY OF TEXT CONNECTIVITY IN THE COMMUNICATIVE ASPECT

Tetyana Yeshchenko

Lviv National Medical University named after Danylo Halytskyi

Department of Ukrainian Studies

vul. Shimzeriv, 3a, 79010, Lviv, Ukraine

phone: 032 278 64 46

e-mail: kaf_ukrlang@meduniv.lviv.ua

<https://orcid.org/0000-0002-3624-5072>

The article analyzes the text as a communicative unit of artistic communication. Varieties of the text category “connectivity” are presented. The understanding of this invariant feature of the text in the unity of formal and substantive aspects is substantiated. Referential, relational, semantic, figurative, connotative, associative, logical, structural-compositional, stylistic, pragmatic connectivity is described. The scientific novelty of the article is that, for the first time in linguistics, the textual category of connectivity is presented in the communicative aspect. Research methods were used: contextual-interpretive (to justify the status of the text, reconstruction of the author’s (communicative) intention, motives, purpose, general content, orientation of the text to the address, etc.), compositional (to clarify the dynamic unfolding of the text), pragmatic (to identify means). implementation of communicative interaction between addresser and addressee, study of the problems of communicative modeling of the text, its pragmatic nature and main functions - an intermediary between the author and the reader, determination of pragmatic characteristics of the intentions and strategies of the text), semiotic (for the interpretation of the text as a sign). It was found that the text category of connectivity is an invariant feature of the text explained at the communicative, pragmatic and referential levels. The strategic communicative task of the described category is the transformation of the addressee’s idea into an artistic text as a unit of information exchange.

Key words: artistic text, communicativeness, text categories, text supercategories, text subcategories, connectivity, text linguistics.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2023

доопрацьована 30.04.2023

прийнята до друку 06.05.2023